

METÓDY VYMEDZOVANIA HOSPODÁRSKOGEOGRAFICKÝCH RAJÓNŮV
V POLSKU

Poľská ekonomická geografia venuje veľkú pozornosť vymedzovaniu hospodárskych rajónov, ktoré tvoria základné bunky územného plánovania. S rajonizáciou ako predmetom štúdia stretávame sa v Poľsku už od začiatku nášho storočia. Obsah tohto pojmu sa ustavične menil a táto problematika, podobne ako v ostatnej svetovej literatúre, dodnes nie je uzavretá. Kongres poľskej vedy v snahe nadviazať na pokrokové tradície poľskej geografie uložil Geografickému ústavu Poľskej akadémie vied zhodnotiť doterajšie práce, vyzdvihnúť a použiť všetko, čo je v nich objektívne správne, a súčasne ich očistiť od nesprávnych zjavov, najmä od geografického determinizmu, posIBILizmu a geografického nihilizmu. Štúdium rajonizácie v poľskej geografii umožnilo mi vymedziť niekoľko geografických smerov, ktoré bude možno posúdiť i z hľadiska skúsenosti našej československej geografie.

Pod rajonizáciou (regionalizmom) sa v Poľsku najskôr rozumel kultúrnospoločenský prúd, ktorý sa usiloval o zachovanie historických, etnografických i jazykových tradícií. Nadväzoval na historické oblasti, ktoré sa od najstarších čias vytvárali v prirodzených geografických celkoch, využívajúc výhody geografického prostredia. Jeho hlavným propagátorom bol St. P a t k o w s k i. Rozvoj kapitalizmu radikálne likviduje tieto staré oblasti. Stavba nových železníc, zanedbanie starých vodných ciest, vznik nových veľkých miest spojených s ťažbou uhlia ruínujú staré hospodárske vzťahy a vytvárajú nové. Aktuálnym sa stáva nové územné delenie, ktoré v plnej sile vystupuje najmä po prvej svetovej vojne. V období medzi vojnami sa v geografii vytvárajú pre rajonizáciu dva základné pojmy, ktoré sa zásadne navzájom líšia, i keď sú často v literatúre označované jedným termínom — rajón (po poľsky region).

Prvý z nich označuje presne ohraničenú oblasť, v ktorej na základe podobných podmienok určité odvetvia národného hospodárstva nachádzajú analogické možnosti existencie a rozvoja. V poľnohospodárskej literatúre odpovedá tomuto pojmu „poľnohospodársky rajón“, označujúci homogénne oblasti alebo oblasti väčšieho nahustenia určitého poľnohospodárskeho produktu. V geografii priemyslu označuje územie, na ktorom sa koncentruje jedno typické priemyselné odvetvie.

Pod druhým pojmom treba rozumieť hospodársky celok spojený určitou vnútornou príťažlivosťou, a to najmä službami v literatúre antropogeografickej alebo produkčnou kompletnosťou v novšej literatúre. Ako vyplýva z definície týchto pojmov, ide o kvalitatívne odlišné geografické zjavy, ktoré nie je správne označovať jedným termínom. Kvôli jasnosti budem pri ďalšom opise nazývať rovnorodé hospodárske celky hospodárskymi zónami (resp. hospodárskymi pásmami) a pre územné celky, ktoré majú vnútornú spojitosť v zmysle územného komplexu, ponechám názov rajón.

Pri vymedzovaní hospodárskych zón i hospodárskych rajónov môžeme sledovať celý rad metód, na základe ktorých môžeme poľských regionalistov zdeliť do týchto skupín:

I. hospodárske zóny:

1. hospodárske zóny nižšieho stupňa,

2. hospodárske zóny vyššieho stupňa,
3. univerzálne hospodárske zóny,
4. všeobecné geografické zóny;

II. hospodárske rajóny:

1. rajóny príťažlivosti veľkých miest,
2. komplexné rajóny.

I. METÓDY VYMEDZOVANIA HOSPODÁRSKÝCH ZÓN

1. Hospodárske zóny nižšieho stupňa označujú rovnomerné územia vymedzené na základe jedného geografického javu (40). Sú to najjednoduchšie územné jednotky vymedzené podstatne jednoduchou metódou. Jednou z výstižných prác tejto skupiny sú *Okregi zbożowe i hodowlane Polski* od St. Śliwu. Autor vychádza zo štatistík železničnej dopravy. Pre každú železničnú stanicu vypočítava saldo z privezeného a vyvezeného množstva jednotlivých druhov obilnín a dobytká. Potom spočítava saldá stanic patriacich do jedného okresu (poviatu) a tieto charakterizuje číselnými hodnotami. Ďalej spája územia, ktoré majú podobnú štruktúru a kvantitu vyváženého alebo privázaného tovaru, a oddeľuje ich hranicou od susedných území. Pri kartografickom vyhodnotení používa kartogramy a niektoré prednosti metódy farebných odtienkov. Takto ukazuje na jednej mapke hospodárske zóny s nadbytkami i nedostatkom bádanych produktov, vyjadrujúc súčasne tieto nadbytky, resp. nedostatky v absolútnych číselných hodnotách. Podobným spôsobom vymedzuje E. Kmickiewicz hospodárske zóny rôznej intenzity používania umelých hnojív. Na kartografické vyhodnotenie používa metódu izolínií, čím hranicu týchto zón predstavuje len veľmi schematicky. Do tejto skupiny môžeme ďalej zaradiť obilninárske pásma A. Zierhoffer a Janiszewského pásma spotreby obilia, Ormického pásma zásob dreva v Poľsku, ako aj intenzity pestovania zemiakov. Tento smer vymedzovania geografických zón má svoj pôvod v Lvove, preto ho môžeme nazvať školou Iovskou.

Význam týchto hospodárskych zón spočíva predovšetkým v poznaní štruktúry bádaneho územia, v kartografickom predstavení rozmiestenia skúmaného hospodárskeho javu, ako aj v ukázaní možnosti výhodnej výmeny produktov medzi jednotlivými časťami krajiny. Avšak týmto spôsobom vymedzené hospodárske zóny zahrnujú i celý rad nedostatkov. Autori (okrem W. Ormického, ktorý nevychádza z dopravných štatistík) neberú do úvahy skutočné zázemie železničných staníc, ale hranicu okresov, do ktorých železničné stanice patria, čím skresľujú skutočnú hranicu hospodárskej zóny najmä tam, kde je riedka železničná sieť, resp. kde sa železničná stanica nachádza na hranici okresu a jej zázemie zasahuje za administratívnu hranicu. Tieto chyby vystupujú predovšetkým na mapách menšej mierky. Ďalší nedostatok spočíva v tom, že autori sa obmedzujú iba na štatistiky železničnej dopravy a neberú do úvahy štatistiky ostatných dopravných prostriedkov, čo skresľuje skutočný vývoz a dovoz. Nespájajú „oficiálne“ nadbytky so skutočnou spotrebou miestneho obyvateľstva, čím zamažávajú skutočnosť veľmi nízkej životnej úrovne niektorých oblastí predvojnového Poľska. Touto problematikou sa nezaoberali. Išlo predovšetkým o územia, na ktorých bolo možné daný produkt kúpiť alebo predať. Tento fakt priznáva i St. Śliwa, keď píše, že o túto problematiku sa zaujíma predovšetkým „Hlavná organizácia zjednoteného priemyslu a poľnohospodárstva západného Poľska“. So-

cialistická ekonomická geografia študuje aj saldá a bilancie dovozu i vývozu, pri hospodárskom vymedzovaní. Základom sú tu však potreby obyvateľstva. Bilancie majú ukázať, z ktorých oblasti bude najvýhodnejšie a najlacnejšie daný produkt priviezt', v akom množstve, resp. kde bude najvýhodnejšie vyviezt' nadbytky. Pri dnešnom vymedzovaní hospodárskych celkov môže mať táto metóda veľký význam. Nie je však postačujúcou, ale iba pomocnou, čiastkovou metódou.

2. Hospodárske zóny vyššieho stupňa sa vymedzujú na základe viacerých, navzájom súvisiacich geografických zjavov. Preto sa niekedy nazývajú aj skupinovými zónami. Metódu ich vymedzovania môžeme najlepšie sledovať u J. Ernsta, a to v jeho dvoch prácach: *Regiony geograficzno rolnicze Polski* a *Regionalizm fizjograficzny i gospodarczy na przykladzie Podola*. Autor vymedzuje hospodárske zóny na základe fyzikogeografických i hospodárskych zjavov. Pri poľnohospodárskych zónach študuje z fyzikogeografických zjavov druhy pôd, absolútnu i relatívnu výšku. Z hospodárskych zjavov si všima veľkosť povrchu obsiatej piatimi hlavnými poľnohospodárskymi plodinami: pšenicom, jačmeňom, ražou, ovsom a zemiakmi, ďalej si všima percento povrchu každej plodiny osobitne a hektárové výnosy. Všetky tieto elementy podrobuje analýze a klasifikuje ich šesťstupňovým bodovým systémom. Najprv vytvára mapku predpokladov pre pestovanie niektorej poľnohospodárskej plodiny tým, že na každom území spočítava body elementov geografického prostredia. Čím vyšší je súčet bodov územia, tým lepšie predpoklady vytvára geografické prostredie pre pestovanie náročnejších plodín. Tým istým spôsobom získava z hospodárskych elementov územia o rôznej intenzite poľnohospodárskej produkcie. Ďalšou dôležitou vecou je výpočet uprednostnenia, resp. zaostávania produkcie. Za uprednostnené, resp. zaostalé v danej hospodárskej plodine považuje tie okresy, v ktorých plocha osevov je väčšia, resp. menšia ako priemerná plocha osevov v Poľsku. Stupeň uprednostnenia, resp. zaostávania vypočítava podľa vzorca:

$$\pm n = \pm p \cdot \left(\frac{11}{10} \right)^n$$

(n je stupeň odchýlenia, p je priemer osevov danej plodiny). Po vykonaní týchto prác pristupuje k vymedzeniu hospodárskych zón tým spôsobom, že porovnáva všetky vyššie spomenuté vlastnosti okresov a spája okresy, ktoré pri všetkých týchto zjavoch vykazovali najväčšiu podobnosť. Skupina okresov, ktoré sa len málo líšia, vytvára jednu hospodársku zónu. Takýchto zón vymedzuje uvedený autor na území predvojnového Poľska šesť s tromi prechodnými pásmami. V druhej práci pri vymedzovaní zóny kukurice a zóny pohánky postupuje už podstatne jednoduchším spôsobom. Hranicu vedie miestami, na ktorých je zjavné uprednostnenie kukurice nad pohánkou. Uprednostnenie dostáva porovnávaním veľkosti obsiatej plochy každej obce s priemernou obsiatou plochou na študovanom území.

Vymedzenie geografických pásov na základe viacerých, vzájomne súvisiacich elementov môže dať veľmi výstižnú charakteristiku daného územia a súčasne môže ukázať predpoklady ďalšieho rozvoja. Avšak spôsob, akým J. Ernst vymedzuje poľnohospodárske zóny vo svojej prvej práci, je formalistický a pre dnešné vymedzovanie musí byť opravený. Formalizmus spočíva predovšetkým v umelom odstupňovaní a v matematickom vyjadrení elementov geografického pro-

stredia i hospodárstva a ďalej v ich spočítaní. Napríklad z čísla 11 pri charakteristike okresu Inowroclaw sa čitateľ nedozvie, že okres leží v pásme poľských nížin (6 bodov) a má bahnité černoze (5 bodov). Podobne zlučovanie číslíc, ktoré charakterizujú veľkosť obsiatej plochy, s číslami charakterizujúcimi hektárové výnosy zastiera skutočnú úroveň poľnohospodárstva. V druhej práci Ernst sa už vymaňuje z formalizmu a posudzuje vzťah geografického prostredia k výrobe a človeku na základe priameho štúdia v teréne. Prichádza k záveru, že geografické prostredie neurčuje priebeh hranice študovaných hospodárskych zón. Konkrétnym štúdiom ukázal, že hranica morfológicko-morfometrická prebieha iným smerom ako hospodárska. Preto nemôže byť jej príčinou. Príčinou nemôžu byť ani pôdy, lebo ten istý druh pôd vystupuje na celom študovanom území. Klimatická hranica kukurice v Európe prebieha po izoterme 9,4 °C a posúva sa za ňu v tých prípadoch, ak stredná teplota júna, júla a augusta daného územia je vyššia ako 18 °C. Hranica kukurice na bádanom území len približne odpovedá teplote týchto letných mesiacov. Na priebeh hranice mal značný vplyv i styk a susedstvo s Rumunskom, ktoré je dôležitým európskym producentom kukurice. Značný vplyv mala aj veľkosť jednotlivých hospodárstiev daného územia. Kukurica ako výnosnejšia (i náročnejšia na prácu) bola viac rozšírená na území, kde prevládali malé hospodárstva, kým pohánka ako menej výnosná sa pestovala prevažne na väčších hospodárstvach.

Do tejto skupiny patrí ďalej *Ż. Figlewiczówna*. Vymedzuje územia s rovnakými predpokladmi pre rozvoj liehovarnického priemyslu.

Hospodárske zóny vyššieho stupňa majú pre geografiu veľký význam. Ich vymedzenie vyžaduje dokonalú znalosť bádaného územia a skutočné štúdium všetkých elementov vplývajúcich na danú hospodársku zónu. Na ich zásah majú vplyv činiteľa ekonomickí, prírodní i historickí. J. Ernst poukázal i na veľký význam výrobných vzťahov. Tieto elementy nemožno však posudzovať a oceňovať formálne. Vymedzenie hospodárskych zón vyššieho stupňa je veľmi dôležité pre potreby socialistického plánovania. Najmä fakt, že umožňuje ukázať predpoklady pre ďalšie rozšírenie produkcie v starých zónach, resp. založenie nových zón, má ďalekosiahly význam pre zvyšovanie produkcie pri najmenších výrobných nákladoch. Umožňuje napr. poľnohospodárstvu produkovať jednotlivé poľnohospodárske plodiny v optimálnych ekonomických, pôdnych i klimatických podmienkach. Ernstovi, ako aj ostatným autorom, ktorí žili ešte v buržoáznej spoločnosti, chýbalo spojenie s národohospodárskym plánom. Jednako zásady, ktoré vyzdvihol pri vymedzovaní hospodárskych zón, sú správne, i keď ich nevedel vždy (najmä vo svojej prvej práci) metodologicky zvládnuť.

3. Univerzálne hospodárske zóny „spájajú vlastnosti veľkého množstva hospodárskych zón, nižšieho, resp. vyššieho stupňa“ (40). Zovšeobecnením sú z každého územia vylúčené menej podstatné znaky a pre každý územný celok zostanú iba tie, ktoré majú zásadný význam a ktorými sa jedno územie líši od druhého. Ich vymedzenie vyžaduje veľmi obsiahlu analýzu všetkých odvetví národného hospodárstva. Najobsiahlejšiu prácu tohto druhu predstavujú *Piekałkiewicz* a *Rutkowski*. Každý okres analyzujú autori na základe 82 elementov hospodárskeho života, vztahujúcich sa na demografiu, geografiu priemyslu, poľnohospodárstva a železničnú dopravu. Usilujú sa vymedziť na území Poľska charakteristické priemyselné a poľnohospodárske celky. Konštruujú najprv hospodárske zóny nižšieho stupňa pre každé odvetvie priemyselnej a poľnohospodárskej produkcie. Ten istý okres sa na základe rozličných hľadísk

stáva častou rozličných hospodárskych zón. Syntézu dosahujú tým spôsobom, že vyzdvihujú predovšetkým okresy, ktoré majú význam pre určité odvetvie priemyslu, spájajú okresy podobnej štruktúry a vytvárajú z nich hospodárske priemyselné pásy. Každý pás má svoje charakteristické priemyselné odvetvia. Na území Poľska ich vymedzujú 22. Zadenie okresu do priemyselnej oblasti má subjektívny charakter a neznamená, že priemysel svojim významom prevyšuje poľnohospodárstvo. Ostatné územie delia autori vyššie opísanou metódou na 22 poľnohospodárskych zón, z ktorých každá má svoj špeciálny charakter.

Univerzálne hospodárske zóny dávajú veľmi výstižnú charakteristiku špecializácie jednotlivých územných celkov. Typické pre ne je, že každá zóna je charakterizovaná tým odvetvím národného hospodárstva, ktoré v ňom hrá najdôležitejšiu úlohu. Má to nielen poznávací, ale aj praktický význam. Spôsob ich vymedzovania podľa Piekalkiewiczza i Rutkowského je veľmi zdĺhavý a vyžaduje väčší počet pracovníkov pre pomocné práce. Výsledok podelenia Poľska na 22 priemyselných a 22 poľnohospodárskych zón vzbudzuje určité pochybnosti o niektorých kritériách použitých autormi. Takýto výsledok by mohol vzbudiť dojem, že priemysel i poľnohospodárstvo malo v predvojnovom Poľsku rovnakú úlohu v hospodárstve. V skutočnosti to tak nebolo; priemysel poľnohospodárstvu značne ustupoval. Poľsko bolo štátom poľnohospodársko-priemyselným. Táto chyba spočíva v nesprávnom, subjektívnom názore na priemyselný okres. Z objektívneho hľadiska priemyselným môžeme nazvať okres, v ktorom hodnota priemyselnej výroby prevyšuje poľnohospodársku výrobu alebo kde počet zamestnancov v priemysle je vyšší ako v poľnohospodárstve. Pozitívnym momentom je však to, že autori postupujú pri syntéze individuálne v každom odvetví národného hospodárstva a konštruujú hospodárske zóny na základe konkrétneho hodnotenia, neobmedzujú sa iba na mechanické kartografické vyhodnotenie.

Univerzálne hospodárske zóny vymedzovali ďalej H. Grossmann a Fr. Bujak. Najmä práca Fr. Bujaka podáva veľmi výstižnú charakteristiku jednotlivých území Poľska a ukazuje, že autor veľmi dobre poznal hospodársku problematiku Poľska.

4. Všeobecné geografické zóny. Základnou črtou tohto smeru je preceňovanie úlohy geografického prostredia pri vymedzovaní hospodárskych zón. Tento smer robí človeka a jeho hospodárstvo závislým od geografického prostredia. Hlásia sa k nemu veľký počet významných poľských geografov, ako St. Lenciewicz, St. Pawłowski, W. Ormicki a pod. St. Lenciewicz rozumie pod geografickou zónou (rajónom) „prirodzenú krajinu“, ktorá má určité spoločné črty odlišné od iných krajín. Obyčajne zásadný význam má nejaký hlavný element, ktorý podmieňuje charakter ostatných geografických elementov. Spravidla je ním nadmorská výška, s ktorou súvisí reliéf krajiny a podnebie. Nadmorská výška súvisí s geologickou stavbou a horniny vychádzajúce na zemský povrch dávajú základ pre tvorenie pôdy. Reliéf je úzko spojený s vodnou sieťou, podnebie formuje pôdu a spolu vytvárajú podmienky pre rastliny a človeka. Všetci títo činitelia spolu vytvárajú určitý typ krajiny (landšaftu 27). Z definície vidieť, že St. Lenciewicz vymedzuje vlastne fyzickogeografické rajóny. Robí to správne a jeho delenie Poľska na fyzickogeografické rajóny je s menšími doplnkami platné a uznávané dodnes. Determinizmus spočíva v jeho názoroch na hospodárstvo a hospodárske pásma. Tvrdí, že „fyzickogeografickí činitelia určujú osídlenie, rozvoj hospodárskych a kultúrnych vzťahov, ďalej udalosti rázu vojenského a pod.“ (27). Na základe tejto tézy predpokladá, že hranice fyzickogeografických

rajónov sú zároveň i hranicami hospodárskych zón. Podobné názory zastáva ďalší popredný geograf St. P a w l o w s k i, ktorý tvrdí, že „rajonizácia má svoje korene a svoj pôvod v zemi aj vtedy, ak zahrnuje iba človeka, jeho zvyky, resp. produkty výtvarného umenia...“ (49). Na tomto základe uskutočňuje delenie tzv. „kresów wschodnych“ i W. Ormicki. Neudržateľnosť týchto názorov vyplýva z porovnania hraníc fyzickogeografických rajónov s hranicami skutočných hospodárskych zón. Napríklad mesto Vilno sa v Ormického práci nachádza na hranici týchto fyzickogeografických rajónov: pojazeria Vilensko-šwiencienského (ND), vrchoviny Vilensko-novgorodskej (Ne) a dvoch subrajónov — Podbrodzských sandrov a vilenského pojazeria. Celé toto územie je z hľadiska hospodárskych zón súčasťou prímestskej zóny intenzívnej poľnohospodárskej produkcie mesta Vilna, ako to vyplýva z práce Nikitinovej (38). Hranice Ormického fyzickogeografických rajónov a Nikitinových hospodárskych zón sa nekryjú z tých dôvodov, že Ormického prírodné celky sa vytvorili pod vplyvom prírodných zákonov, kým hospodárske zóny sa vytvárajú pod vplyvom ekonomických zákonov. Na tento fakt upozornil už Lenin, hovoriac, „že tovarová produkcia v roľníctve našla svoj výraz v špecializácii poľnohospodárstva jednotlivých územných celkov“ (29).

Chyby, ktorých sa títo autori dopúšťajú, sú typické pre antropogeografiu, ktorá až do druhej svetovej vojny mala v Poľsku dominujúce postavenie. Preto tento smer vymedzovania môžeme nazvať antropogeografickou školou. Z filozofického hľadiska základnými nedostatkami antropogeografickej školy je to, že stojí buď na stanovisku geografického determinizmu, alebo na stanovisku posibilizmu. Obidva tieto smery robia človeka závislým od geografického prostredia (či už je to rozhodujúci alebo determinujúci vplyv zmeneného geografického prostredia) a nedoceňujú význam rozvoja výrobných prostriedkov a výrobných vzťahov pre formovanie hospodárskogeografických zón. Proti antropogeografickej škole vystupuje v Poľsku už pred druhou svetovou vojnou škola St. Nowakowského, reprezentovaná najmä N o w a k o w s k ý m a B a r c z y n s k ý m. Na rozdiel od antropogeografov tvrdí, že hospodárske zóny i rajóny nemožno vymedzovať iba na základe elementov prírody, lebo na ich „vznik a rozvoj vplývajú udalosti politické i tradície hospodárske, štátna príslušnosť, pohyb kapitálov, kultúra a hustota obyvateľov, vplyv iných, často i vzdialených hospodárskych rajónov a celý rad ďalších činiteľov úplne nezávislých od prírodných podmienok“ (2). St. Nowakowski tvrdí, že jestvujú dva typy územných celkov: fyzickogeografické i hospodárskogeografické. Vymedzovaním prvých sa zaoberá fyzická geografia, vymedzovaním druhých ekonomická geografia. „Ekonomická geografia sa štúdiu fyzickogeografických zjavov venuje len potiaľ, pokiaľ vplývajú na vznik a rozvoj výrobných síl“ (39). Antropogeografická škola popri svojich základných chybných názoroch priniesla pre geografiu aj určitý prínos tým, že študujúc vplyv geografického prostredia na človeka a vplyv človeka na geografické prostredie, triedila materiál novým spôsobom a oživila analytické štúdie v rozličných, dovtedy nebadaných smeroch. Okrem toho učila poznávať geografické prostredie a metódy fyzickej geografie. Preto aj jej vplyv na poľských geografov bol značný až do oslobodenia, keď bola antropogeografia v Poľsku demaskovaná a vytlačená novou marxistickou geografiou.

1. V predvojnovovej literatúre sa pod týmto pojmom najčastejšie rozumeli tzv. rajóny mestskej príťažlivosti. Sú to územia rozprestierajúce sa okolo mesta a s mestom spojené vzájomnou výmenou produktov i služieb. Na rozdiel od hospodárskych zón nie sú to územia homogénne, ale rôznorodé, schopné tvoriť určitý hospodársky samostačný celok. Pri určovaní ich hraníc sa stretávame s dvoma základnými metódami. Prvý spôsob používajú W. Kubijowicz, W. Rewieńska, M. Rowicki a J. Wąsowicz. Hranice rajónov mestskej príťažlivosti vymedzujú pomocou konštrukcie izochrón. Hranica sa podľa názoru Kubijowicza nachádza na pohraničí dvoch sfér vplyvov; je tvorená čiarou spájajúcou body, do ktorých sa možno v tom istom čase dostať z dvoch rozličných rajónnych stredísk. Prakticky všetci spomenutí autori získavajú hranicu tým spôsobom, že súčasne konštruujú na jednej mape izochróny viacerých rajónnych stredísk. Pritom je dôležité, aby sa vybrali rajónne strediská rovnakého významu a rovnakej sily. Autori vychádzajú z tézy, že pri vzájomnej výmene tovarov medzi dedinou a mestom, resp. pri výmene služieb rozhodujúcim bude čas príchodu na miesto výmeny, t. j. vzdialenosť a rýchlosť dopravných prostriedkov. Tým sa vlastne vysúva do popredia technický stav dopravy.

I keď konštrukcia izochrón môže byť dobrou pomôckou pri rajonizácii, nemohla a ani nemôže stačiť na vymedzenie komplikovaných rajónnych vzťahov. Na základe konštrukcie izochrón získaná hranica môže však byť dobrou pomôckou a ukazovateľom racionálnosti dochádzky do zamestnania a dopravy tovarov. Môže slúžiť aj pri odkrývaní území nedostatočne spojených so strediskom rajónu. Práca J. Wąsowicza sa stala dôležitým pomocníkom pri uskutočňovaní reforiem administratívneho delenia, pri ktorom možnosť rýchleho spojenia všetkých častí administratívnej jednotky s jej strediskom má prvoradú úlohu. Nemožno súhlasiť s autormi ani v tvrdení, že hranica medzi rajónmi je čiarou, pretože v skutočnosti je to sféra prelnania vplyvov dvoch susediacich rajónov.

Jestvovanie tejto hraničnej sféry pochopil W. Wakar, ktorý je jedným z najpoprednejších poľských regionalistov. Pod hospodárskym rajónom rozumie Wakar teritoriálny zväzok obyvateľstva takej kategórie, ako je štát, oblasť alebo obec. Musí byť charakterizovaný vnútornými spojivami a vonkajšou odlišnosťou. Vnútorné spojivo vidí autor vo výmene produktov medzi dedinou a mestom. Podľa jeho názoru roľnícke produkčné jednotky viažu sa s mestami prostredníctvom obchodu. Táto spojitosť je tým pevnejšia, čím viac uspokojuje produkcia mesta potreby okolitých dedín, alebo čím viac sa rozvíja priemysel spojený s poľnohospodárskou produkciou. Každý väčší hospodársky rajón sa skladá z viacerých menších hierarchicky spojených rajónov mestskej príťažlivosti. Ich hranicu možno zistiť pozorovaním dedinského producenta, „ktorý z jednej obce dochádza do jedného trhového mestečka, z inej do iného“. Na týchto zásadách Wakar vymedzuje v predvojnovom Poľsku 34 rajónov mestskej príťažlivosti. Dnes, keď hospodárska štruktúra podľahla zásadným zmenám, tráti jeho metóda svoj význam. Dnes sa výmena už nedeje priamo, ale pomocou sprostredkovateľov. V danom období, keď hospodársky život bol ešte na nižšom stupni rozvoja, bolo možné touto metódou získať dosť dobrý obraz najmä o menších hospodárskych celkoch. Wakarom vytypované strediská územných celkov stali sa po druhej svetovej vojne sídlami krajov (województw) a ďalšie sú projektované. Wakar je jedným z neveľa národohospodárov, ktorý jasne videl rozdiel medzi hospodárskou zónou a hospodárskym rajónom a presne tieto pojmy vo svojej

práci rozlišoval. Jeho metóda odpovedá stavu predvojnového rozvoja národného hospodárstva a nemožno ju použiť na vymedzovanie dnešných rajónov s komplikovanými produkčnými vzťahmi.

2. Po druhej svetovej vojne dochádza k búrlivému rozmachu poľského hospodárstva a najmä k industrializácii krajiny. Vzťahy medzi jednotlivými územiami sa komplikujú, vytvárajú sa nové územné komplexy. Touto novou zložitou problematikou sa zaoberá nová marxistická škola poľských geografov. V rajonizácii ju reprezentujú predovšetkým St. Leszczycki, St. Berezowski, K. Dziękowski a J. Kostrowicki. Jej smer začal ešte pred druhou svetovou vojnou raziť St. Leszczycki. Dnes sa vo veľkej miere opiera o skúsenosti sovietskej geografie. Pod ekonomickým rajónom rozumie výrobné teritoriálnu jednotku, podľa možnosti ekonomicky ucelenú, s maximálne rozvinutými výrobnými súvislosťami, ktorá má špecializáciu v celoštátnom meradle.

Pre konštrukciu takýchto rajónov je dôležité dokonalé poznanie krajiny, jej súčasnej energetickej a surovinovej základne, profilu priemyselnej a poľnohospodárskej produkcie, komunálneho hospodárstva, ekonomických spojív dediny s mestom, výrobných tradícií a kvalifikácie obyvateľstva v určitom výrobnom smere. Na základe poznania týchto elementov sa projekty hospodárskeho rozvoja rajónov budujú tak, aby boli čo najracionálnejšie využité všetky možnosti a aby boli čo najmenšie straty vo výrobe i v doprave. Pri konštrukcii týchto projektov sa používa niekoľko zásad, ktoré majú slúžiť na zabezpečenie správneho rozvoja všetkých častí rajónu. Sú to: zásada rovnomerného rozmiestenia výrobných síl, t. j. zásada aktivizácií všetkých oblastí, zásada priblíženia produkcie k surovinovej základni a k oblastiam spotreby, zásada deglomerácie čiže úpravy starých výrobných centier a zásada upevnenia obranyschopnosti krajiny. Uvedenie týchto zásad do života často naráža na ťažkosti zo strany druhotných investícií, ktoré sú niekedy väčšie ako základné investície (napr. budovanie železnice k novému závodu, budovanie sídlisk a pod.). Okrem toho jednotlivé odvetvia národného hospodárstva sa navzájom viažu a je takmer nemožné venovať sa iba jednému bez toho, že by sa súčasne nevenovala pozornosť i všetkým ostatným. Poľskí geografovia však s úspechom riešia tieto ťažkosti. Vo svojej práci dosahujú veľmi pekné výsledky, ktorými napomáhajú výstavbu a rozkvet ľudovodemokratického Poľska.

*Katedra ekonomickej geografie Fakulty
geologicko-geografických vied Univerzity
Komenského v Bratislave*

LITERATÚRA

1. Arnold S., *Historia i regionalizm. Ziemia*, 1925.
2. Barczynski, *Wstęp do nauki geografii gospodarczej*, Warszawa 1935.
3. Berezowski St., *Regiony gospodarcze ZSSR. Życie gospodarcze*, 1951.
4. Berezowski St., *Regionalizacja gospodarcza w Polsce Ludowej. Życie gospodarcze*, 1951.
5. Berezowski St., *Łódź i województwo łódzkie*, Warszawa 1953.
6. Berezowski St., *Zarys dwóch zagadnień geografii ekonomicznej lokalizacji, i regionalizacji*, Warszawa 1948.
7. Bujak Fr., *Stan gospodarczy Polski*, Warszawa 1925.
8. Bujak Fr., *Uwagi o projekcie nowego podziału państwa na województwa*, Warszawa 1931.
9. Czyżewski J., *Kilka uwag w związku z zagadnieniem regionów antropogeograficznych Polski*. *Czasopismo geograficzne XVIII*, 1947.
10. Czyżewski J., *Regiony drzewno gospodarcze Polski*. *Pamiętnik zjazdu Słowiańskich geografów i etnografów w Polsce I, II.*, Łwów 1927.
11. Deczka W., *Regionalizm*. *Przeglądgeogra-*

ficzny X, Warszawa 1930. 12. Dziewoński K., *Zagadnienia lokalizacji produkcji*, Warszawa 1951. 13. Dziewoński K., *Studia geograficzne do planu regionalnego*, Przegląd geograficzny, 1953. 14. Ernst J., *Regionalizm fizjograficzny i gospodarczy na przykładzie Podola*, Lwów 1937. 15. Ernst J., *Regiony geograficzno rolnicze Polski*, Lwów 1932. 16. Figlewiczówna Ź., *Regiony gorzelniane w Polsce*. Wiadomości geograficzne, 1933. 17. Gałczyński B., *Rejony sadownicze w Polsce*, Piaseczno 1930. 18. Grossmann H., *Statystyka ruchu towarowego na kolejach żelaznych*. Miesięcznik statystyczny, 1921. 19. Guty J., *Najważniejsze zagadnienia metodologiczne geografii* PRLG, 1952. 20. Janiszewski M., *Regiony węgłowo gospodarcze Polski*. Pamiętnik zjazdu Słowiańskich geografów i etnografów w Polsce, 1927. 21. Kmickiewicz E., *Regionalizm Polski w świetle zużycia nawozów sztucznych*, Czasopismo geograficzne, 1930. 22. Konstantinow A., *Hypertrofia głównych miast w ustroju kapitalistycznym*. Miasto, 1952. 23. Kostrowicki J., Malisz B., *Aktywizacja województw niedostatecznie zagospodarowanych*, Warszawa 1953. 24. Kozak W., *Planowanie terenowe i rejonizacja kontraktowanej produkcji rolnej*. Nowe rolnictwo, 1952. 25. Kubijowicz W., *Izochrony południowej Polski*, Kraków 1923. 26. Langrod J., *Regionalizm administracyjny w teorii i życiu*, Warszawa 1934. 27. Lencewicz St., *Polska*, Warszawa 1937. 28. Lencewicz St., *Rubież antropograficzna w Polsce*, Warszawa 1935. 29. Lenin V. I., *Rozwój kapitalizmu w Rosji*, Warszawa 1953. 30. Leszczycki St., *Charakterystyka komunikacji autobusowej na obszarze województwa krakowskiego*. Wiadomości geograficzne, 1933. 31. Leszczycki St., *Region Podhala*, Kraków 1938. 32. Leszczycki St., *Współczesne zadania geografii*. Czasopismo geograficzne, 1949. 33. Leszczycki St., *Geografia polska do i po drugiej wojnie światowej*. Geografia w szkole, 1951. 34. Małdeyski M., *Zagadnienie komunikacji miejskiej i podmiejskiej*, Warszawa 1951. 35. Malessa St., *Sandomierski centralny okręg przemysłowy*. Ziemia, 1937. 36. Malisz B., *Lokalizacja przemysłu*, Warszawa 1952. 37. Massalski, *O zasadach wydzielania regionów*. Ziemia, 1930. 38. Nikitin N. P., *Bieloruskaja SSR*. Geografija SSSR, Moskwa 1954. 39. Nowakowski St., *Geografia jako nauka*, Warszawa 1934, 105. 40. Ormicki W., *O strefach gospodarczych województwa krakowskiego*. Ziemia, 1930. 41. Ormicki W., *Podział i uprzemysłowienie polskich kresów wschodnich*. Wiadomości geograficzne, 1930. 42. Ormicki W., *Próba podziału województwa krakowskiego na kraje gospodarcze przy uwzględnieniu geograficznego rozłożenia lasu*. Spraw. Nauk. Kola Geogr. U. U. J., Kraków 1926. 43. Ormicki W., *Rozprzestrzenie uprawy ziemniaka w Polsce na tle kultury materialnej*. Przegląd geograficzny, 1927. 44. Ormicki W., *Regionalizm gospodarczy i demograficzny Polski*. Wiadomości geograficzne, 1932. 45. Ormicki W., *Regionalizm gospodarczy w Polsce*. Ruch regionalistyczny w Europie, 1934. 46. Ormicki W., *Życie gospodarcze kresów wschodnich*, Kraków 1929. 47. Pająk J., *Zagadnienie rejonizacji produkcji rolnej*. Życie gospodarcze, 1950. 48. Patkowski St., *Ruch regionalistyczny w Polsce*. Ziemia, 1935. 49. Pawłowski St., *Regionalizm geograficzny i jego rozwój w Polsce*. Geografia jako nauka i przed. nauczania, Lwów 1938, 182. 50. Piekałkiewicz J., Rutkowski St. Z., *Okręgi gospodarcze Polski*. Kwartalnik statystyczny, 1927. 51. Rewieńska W., *Izochrony Wilna*, Wilno 1929. 52. Romer E., *Istota i życie krajobrazu polskiego*. Czasopismo geograficzne, 1935. 53. Rowicki M., *Izochrony Warszawy*. Wiadomości służby geograficznej, 1934. 54. Sauškin J. G., *Osnovnyje voprosy ekonomičeskoj geografii SSSR*. Izvestija vseoj. geogr. obščestva, 6, 1953. 55. Schulze, *Zur Anwendbarkeit der Theorie der zentralen Orte*. Peter Mitteilungen 2, 1951. 56. Śliwa St., *Okregi zbożowe i hodowlane Polski*, Poznań 1931. 57. Srokowski, *Podział administracyjny państwa*. Przegląd geograficzny, 1930. 58. Stalin J. V., *Ekonomické problémy socializmu*, Bratislava 1953. 59. Stalin J. V., Referat na XVII. a XVIII. zjazde VKS(b), *Otázky leninizmu*, Bratislava 1949. 60. Wakar W., *Podział Polski na okręgi gospodarcze*. Ekonomista, 1928. 61. Wąsowicz J., *Mapa izochron wojewódzkich*. Czasopismo geograficzne, 1934, 62. Windler H., *Zur Methodik der geographischen Grenzziehung am Beispiel des Grenzbereiches der Kantone Schwitz, Zug und Zurich*. Geographica Helvetica, 1954. 63. Zierhofer A., *Regionalizm Polski w świetle produkcji i zużycia zbóż chlebowych*. Pamiętnik zjazdu Słowiańskich geogra-

Коломан И в а н и ч к а

МЕТОДЫ РАЗГРАНИЧЕНИЯ ЭКОНОМИКО-ГЕОГРАФИЧЕСКИХ РАЙОНОВ В ПОЛЬШЕ

Под районированием раньше в Польше подразумевалось общественно-культурное течение, стремящееся сохранить исторические, этнографические и языковые традиции. Используя преимущества географической среды, оно навязывало на старые области, образовавшиеся в естественных географических участках. Развитие капитализма приносящее с собой прокладывание железных дорог, добычу угля и других ископаемых, возникновение новых промышленных и транспортных городских центров разрушает старые экономические отношения и образует новые. Актуальным становится новое разделение территорий, которое входит в силу, главным образом, после первой мировой войны.

В периоде между первой и второй мировыми войнами создаются для районирования два основных понятия, отличающиеся принципиально друг от друга, хотя они в литературе часто обозначаются одним понятием — район. Первый из них обозначает участок, на котором, благодаря подобным условиям, определенные отрасли народного хозяйства находят аналогичные возможности существования и развития. Это территории гомогенные, на которых сосредоточиваются определенные экономические явления, отличающиеся от соседних территорий. Это понятие обозначается термином *экономическая зона*. По другим понятиям следует подразумевать экономический участок, соединенный определенным внутренним притяжением, главным образом, ремесленными изделиями в литературе более старой, и комплексной продукцией в литературе новой. Для этого понятия был в настоящей работе оставлен термин экономический район. На основе друг от друга отличающихся методов разграничения экономических участков можно в Польше рассматривать следующие направления или же школы:

I. Методы разграничения экономических зон:

1. Львовская школа, представленная Циргоффером, Янишевским, Слива и т. д. Она разграничивает экономические зоны на основе различной распространенности одного географического явления. Они указывают на места с избытками исследуемого продукта. С точки зрения техники конструкции могут служить в качестве подсобных методов при географическом разграничении. Но авторы допускают некоторые ошибки. Они не берут во внимание действительный тыл железнодорожных станций, но лишь административные границы областей, к которым они принадлежат, затем они не берут во внимание статистики транспорта всех средств передвижения, но лишь статистики железнодорожного транспорта, не обращают внимания на действительные нужды жителей данной территории, но лишь только официальные избытки, что закрывает действительность низкого жизненного уровня некоторых областей довоенной Польши.

2. Направление разграничения групповых экономических зон, представленное, главным образом, И. Эрнестом и З. Фиглевичевой. Групповые экономические зоны разграничиваются на основе многих взаимно связанных элементов. Они указывают на условия развития продукции в старых зонах, или же на возможность образования новых экономических зон. Они указывают затем на возможность продукции в благоприятных естественных условиях. После освобождения от формализма они могут стать хорошим руководством в социалистическом планировании.

3. Направление разграничения универсальных зон представляют, главным образом, Пекалькевич, Рутковский, Буяк, Гроссманн. Путем обобщения включены с каждого участка менее существенные знаки и оставлены только знаки имеющие принципиальное значение для данного участка, их разграничение требует очень обширного анализа всех экономических отраслей. Они имеют значение для определения специализации территории. Пекалькевич и Рутковский допустили при обсуждении в значительной мере субъективизм, не принимая во внимание принятые объективно правильные критерии.

4. Антропологеографическая школа разграничила общне географические участки. Она исходит из детерминистского и поцибильного взглядов на географическую среду. Члены предполагали, что границы физико-географических районов предполагают и границы экономических зон. Из сравнения этих двух видов границ на конкретной территории

вытекает неправильность этого утверждения. Экономические зоны образуются под влиянием экономических законов в то время как физико-географические образуются под влиянием естественных законов. Антропогеографическую школу в районировании представляют Ленцевич, Павловский и Орлицкий. Против них уже до II мировой войны выступили Новаковский и Барчинский. В области физической географии они оставили ценные труды.

II. Методы разграничения экономических районов.

1. Направление *разграничения районов городского притяжения* в отличие от экономических зон это территории разнообразные, объединенные в одно целое взаимным обменом продуктов и изделий. Кубийович, Ревниенска, Васович, Ровицкий разграничивали их так, что одновременно конструировали изохроны многих районных центров. Это направление недостаточно для разграничения усложненных территориальных участков. Но это направление может указать на рациональность посещения, транспорта товаров и открыт территории с недостаточно соединенным районным центром. Вакар предполагал, что район можно разграничить при помощи посещения сельского производителя на базар и чувства сплоченности единства. Этот способ не может удовлетворить разграничения усложненных районных отношений.

2. После второй мировой войны разграничением и проектированием занимается марксистская школа (Лешчицкий, Березовский, Дзиевонский, Костровицкий). Под районом она подразумевает производственную территориальную единицу экономически компактную, имеющую специализацию в государственном масштабе. Она конструирует районные проекты на основе наиболее выгодных комбинаций, сырьевой и энергетической баз, промышленного и сельскохозяйственного производства, транспортных линий связи, коммунального хозяйства и экономических связей между деревней и городом.

Перевод со словацкого Л. Худова-Юрзова и Л. Микушка

Koloman Ivanička

DIE METHODEN ZUR ABGRENZUNG WIRTSCHAFTLICH-GEOGRAPHISCHER RAYONS IN POLEN

Unter dem Begriffe Rayonisation verstand man in Polen zuerst eine kulturell-gesellschaftliche Richtung, welche bemüht war die historischen, ethnographischen und sprachlichen Traditionen zu erhalten. Sie stützte sich auf die alten Regionen, welche sich in den natürlichen geographischen Einheiten gebildet haben, wobei die Vorteile der geographischen Umgebung ausgenützt wurden. Die Entfaltung des Kapitalismus, welcher den Eisenbahnbau, die Gewinnung von Kohle und anderer Minerale und die Entstehung neuer Industrie- und städtischer Verkehrszentren mit sich bringt, zerstört die alten wirtschaftlichen Beziehungen und bildet neue. Es wird daher eine neue Aufteilung in Gebiete aktuell, welche besonders nach dem ersten Weltkrieg in voller Kraft hervortritt.

In der Zeit zwischen den zwei Weltkriegen bilden sich für die Rayonisation zwei Grundbegriffe, welche grundsätzlich voneinander verschieden sind, wenn sie auch in der Literatur oft unter dem einen Termin Rayon angeführt werden. Der erste Begriff bezeichnet ein Gebiet, auf welchem, dank der ähnlichen Bedingungen, gewisse Zweige der Volkswirtschaft analoge Existenz- und Entfaltungsmöglichkeiten finden. Es sind homogene Gebiete, wo sich gewisse Wirtschaftserscheinungen konzentrieren, die von denjenigen des Nachbargebietes verschieden sind. Dieser Begriff wird in der vorliegenden Arbeit mit dem Termin *Wirtschaftszone* bezeichnet. Unter dem zweiten Begriff ist eine wirtschaftliche Einheit zu verstehen, welche durch einen gewissen inneren Zusammenhang und zwar hauptsächlich durch Dienste, in der älteren Literatur, oder in der neuen Literatur durch Produktionskomplexität zusammenhängt. Für diesen Begriff wurde in der Arbeit der Termin *Wirtschaftsrayon* bewahrt.

Auf Grund der verschiedenen Methoden bei der Abgrenzung der wirtschaftlichen Einheiten kann man in Polen folgende Richtungen, resp. Schulen, verfolgen:

I. Abgrenzungsmethoden der Wirtschaftszonen:

1. Die Lemberger Schule, repräsentiert durch Zierhoffer, Janiszewski, Sliwa usw. Sie grenzt die wirtschaftlichen Zonen auf Grund der verschiedenen Verbreitungsintensität einer geographischen Erscheinung ab. Diese Zonen zeigen die Stellen an, wo ein Überfluss des den Gegenstand der Forschung bildenden Produktes herrscht. Hinsichtlich der Technik können ihre Konstruktionen als Hilfsmethoden bei der geographischen Abgrenzung dienen. Die Autoren begehen jedoch einige Fehler. Sie berücksichtigen nicht das tatsächliche Hinterland der Bahnstationen, sondern bloss die administrativen Grenzen des Bezirkes, welchem die Bahnstationen angehören, ferner ziehen sie nicht die Verkehrsstatistiken aller Verkehrsmittel in Betracht, sondern nur diejenigen der Eisenbahn und endlich beachten sie keineswegs die wirklichen Bedürfnisse der Bevölkerung des betreffenden Gebietes, sondern bloss die offiziellen Überflüsse, was die Tatsache eines niedrigen Lebensstandartes einiger Gebiete Vorkriegspolens verdeckt.

2. Die Richtung-Gruppen der Wirtschaftszonen abzugrenzen, repräsentiert besonders durch J. Ernst und Z. Figlewiczówna. Die Gruppen werden auf Grund mehrerer, untereinander zusammenhängender Elemente abgegrenzt. Sie zeigen die Bedingungen zur Hebung der Produktion in den alten Zonen, resp. die Möglichkeit zur Bildung neuer Wirtschaftszonen. Ferner weisen sie auf die Produktionsmöglichkeiten unter optimalen ökonomischen und natürlichen Bedingungen hin. Abgesehen vom Formalismus können sie als gutes Hilfsmittel bei der sozialistischen Planarbeit dienen.

3. Die Richtung der Abgrenzung universaler Zonen wird hauptsächlich durch Piekałkiewicz, Rutkowski, Bujak und Grossmann repräsentiert. Durch Verallgemeinerung werden aus jedem Gebiete die weniger wesentlichen Merkmale ausgeschieden und nur solche bestehen gelassen, welche für das gegebene Gebiet eine grundsätzliche Bedeutung haben. Ihre Abgrenzung erfordert eine weit umfassende Analyse aller Wirtschaftszweige. Ihre Bedeutung liegt im Hinweis auf die Spezialisierung des Gebietes. Piekałkiewicz und Rutkowski liessen sich einen ziemlichen Subjektivismus zu Schulden kommen, indem sie die angenommenen, objektiv richtigen Kriterien über einen Industrie-, resp. wirtschaftlichen Bezirk nicht in Betracht zogen.

4. Die anthropogeographische Schule grenzte allgemein-geographische Einheiten ab. Sie geht von der deterministischen und possibilistischen Ansicht über die geographische Umwelt aus. Ihre Anhänger setzten voraus, dass die Grenzen der physisch-geographischen Rayons auch die Grenzen der Wirtschaftszonen bestimmen. Wenn man diese zwei Arten von Grenzen auf einem konkreten Gebiete vergleicht wird die Unrichtigkeit dieser Behauptung ersichtlich. Die Wirtschaftszonen bilden sich unter dem Einflusse ökonomischer Gesetze, während die physisch-geographischen unter dem Drucke der Naturgesetze entstehen. Die anthropogeographische Schule der Rayonisierung wird von Lenczewicz, Pawłowski und Ormicki repräsentiert. Gegen ihre Ansicht trat bereits vor dem zweiten Weltkriege Nowakowski und Barczynski auf, jedoch hinterliessen diese Autoren auf dem Gebiete der physischen Geographie wertvolle Werke.

II. Abgrenzungsmethoden der Wirtschaftsrayons:

1. Die Richtung *Rayons städtischer Anziehungskraft* abzugrenzen. Zum Unterschied von den Wirtschaftszonen liegen hier verschiedenartige Gebiete vor, welche durch gegenseitigen Austausch der Produkte und Dienste zu einem Ganzen verbunden sind. Kubiłowicz, Rewieńska, Wąsowicz, Rowicki führten die Abgrenzung durch gleichzeitige Konstruktion von Isochronen mehrerer Rayonmittelpunkte durch. Diese Richtung kann zur Abgrenzung komplizierter Gebietseinheiten nicht genügen. Sie kann jedoch auf die Rationalität eines regelmässigen Besuches des Rayonmittelpunktes und der Warenzufuhr hinweisen und auf die mit dem Rayonmittelpunkt unzureichend in Verbindung stehenden Gebiete aufmerksam machen. Wakar setzte voraus, dass es möglich ist einen Rayon mit Hilfe der regelmässigen Marktgänge des ländlichen Produzenten und des Gefühles einer gemeinsamen Zugehörigkeit zu einem Provinzialmittelpunkt abzugrenzen. Diese Art rayonnieren ist ebenfalls nicht mehr hinreichend zur Abgrenzung der komplizierten Beziehungen zwischen den Rayons.

2. Seit dem zweiten Weltkriege beschäftigt sich mit der Abgrenzung und Projektie-

zung der Rayons die marxistische Schule (Leszczycki, Berezowski, Dzięwoński, Kostrowicki). Sie versteht unter dem Begriffe Rayon eine durch die Produktion bestimmte Territorialeinheit, die oekonomisch abgeschlossen ist und eine Spezialisierung in gesamtstaatlichem Masstabe besitzt. Sie konstruiert Rayonsprojekte auf Grund der vorteilhaftesten Kombinationen der Grundlagen von Rohmaterial und Energetik der industriellen und landwirtschaftlichen Produktion, der Verkehrswege, der Kommunalwirtschaft und der oekonomischen Bande zwischen Stadt und Land.

Aus dem Slowakischen übersetzt von Vl. Dlabačová